

ผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “บทบาทของทนายความในขั้นตอนการจับกุมและสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ทนายความที่ทำหน้าที่ด้านพิทักษ์สิทธิมนุษยชน ไม่น้อยกว่า 20 ปี เพื่อมุ่งให้ทราบและเกิดความเข้าใจในบทบาทของทนายความด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และทราบทัศนคติของทนายความต่อบทบาทด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในด้านการจับกุมและสอบสวนในกระบวนการยุติธรรมไทยโดยผู้ศึกษาได้แบ่งการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 บทสัมภาษณ์ทัศนคติของทนายความด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนในด้านการจับกุมและสอบสวนในกระบวนการยุติธรรมไทย

ส่วนที่ 2 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาบทบาทของทนายความในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมไทย

ส่วนที่ 3 การอภิปรายผลการศึกษา

ส่วนที่ 1 บทสัมภาษณ์ทัศนคติของทนายความด้านการพิทักษ์

สิทธิมนุษยชนในด้านการจับกุมและสอบสวนใน

กระบวนการยุติธรรมไทย

ภูมิหลังของผู้ให้สัมภาษณ์

1. นายสมชาย หอมลออ อายุ 58 ปี

ตำแหน่งปัจจุบัน ทนายความ ตำแหน่งทนายความอาวุโสบริษัทที่ปรึกษากฎหมายทางทะเลจำกัด

อายุงาน 35 ปี

ประสบการณ์ในการเป็นทนายความด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชน

เลขาธิการมูลนิธิมนุษยชนเพื่อพัฒนา ทำงานด้านสิทธิมนุษยชนเพื่อประชาชน และรณรงค์และช่วยเหลือกฎหมาย หรือข้อเสนอทางด้านกฎหมาย

ประธานของมูลนิธิประสานและวัฒนธรรม งานช่วยเหลือในพื้นที่ชายแดนสามจังหวัดภาคใต้

การช่วยเหลือทางกฎหมายให้กับแรงงานข้ามชาติและพยายามกลุ่มชนและส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนเชื้อสายหรือชาติต่าง ๆ ในประเทศไทย

กรรมการวินิจฉัยข้อมูลข่าวสารตาม พรบ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ

กรรมการปฏิรูปกฎหมาย ซึ่งเป็นคณะกรรมการที่จัดตั้งตามรัฐธรรมนูญ ปี 2550

กรรมการบริหารของสภาพัฒนาการเมืองซึ่งเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ ปี 2550

2. นายสุทิน บรมเจต

ตำแหน่ง

- รองประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนในสภาพนายความ
- รองประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนในสภาพนายความ
- ประธานอนุคดีสิทธิมนุษยชนในสภาพนายความ

อายุงาน 27 ปี

ประสบการณ์ในการเป็นทนายความด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชน

- อนุกรรมการสิทธิด้านที่อยู่อาศัยในสังคมแห่งชาติ
- กรรมการศูนย์การช่วยเหลือด้านกฎหมายสิทธิมนุษยชนในชุมชนในพื้นที่อันดามัน

3. นายรัชฎา มนูญฎา อายุ 49 ปี

ตำแหน่งปัจจุบันเป็นกรรมการสิทธิมนุษยชนสภาพนายความ

อายุงาน 22 ปี

ประสบการณ์ในการเป็นทนายความด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชน

- ทำหน้าที่เป็นทนายตามที่ได้รับคำร้องขอจากองค์กรด้านสิทธิ เช่น สมาคมสิทธิ

เสรีภาพของ มูลนิธิเด็ก และมูลนิธิพิทักษ์เด็ก มูลนิธิผู้หญิงที่ผ่านมาจะเป็นคดีช่วยเหลือส่วนหนึ่ง จนกระทั่งปัจจุบัน

บทบาทของทนายความที่ทำหน้าที่ด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมไทยโดยเฉพาะกรณีการจับกุมและสอบสวนของพนักงานสอบสวน

ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 1 นายสมชาย หอมลออ

ทนายความจะมีบทบาทในการวิจารณ์และเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งก็สำเร็จส่วนหนึ่งเมื่อมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 มีการนำมาตร

ฐานสากลมากำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น การจับกุม แทนที่จะเป็นหมายของเจ้าหน้าที่ตำรวจ อำนาจในการจับกุมผู้ต้องหา ก่อนนำตัวไปศาลถูกลดลงให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล ซึ่งกำหนดให้นำตัวผู้ต้องหาไปแสดงตัวต่อศาลโดยพลัน รวมทั้งมีสิทธิในการได้รับการเยี่ยมเยียน มีที่ปรึกษาทางกฎหมายคอยให้คำแนะนำหรือทนายความให้คำแนะนำตั้งแต่แรกที่ถูกต้องหรือดำเนินคดี ซึ่งก่อนหน้านี้ทนายความจะเข้าไปได้ต่อเมื่อผู้ต้องหาถูกฟ้องเป็นจำเลยเท่านั้น ทนายความสามารถเข้าไปให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือและตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ตั้งแต่แรก

ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 2 นายสุทิน บรมเจต

ในอดีต ทนายความถูกจำกัดบทบาทในการพิทักษ์สิทธิมนุษยชน ตั้งแต่มีรัฐธรรมนูญ 2540 ทนายความมีบทบาทมากขึ้น ทำให้สิทธิของผู้ต้องหาชัดเจนขึ้น ผู้ต้องหาสิทธิพบทนายความ ได้รับการให้คำปรึกษา ได้รับการให้คำแนะนำ และทนายความยังได้มีบทบาทในการมีส่วนช่วยเหลือตำรวจ บางคดีทนายความให้คำแนะนำผู้ต้องหาได้ถูกต้อง ในการถูกจับกุมไม่ว่าจะเป็นการกระทำผิดซึ่งหน้าหรือถูกจับตามหมายจับ ถ้าเขากระทำผิดจริงและข้อหาที่เจ้าหน้าที่ตำรวจตั้งตรงตามข้อเท็จจริง ก็แนะนำให้เขารับสารภาพเพื่อเขาจะได้รับสิทธิลดโทษครึ่งหนึ่ง แต่ถ้าตั้งข้อหาเกินความจริงก็ไม่ควรให้การรับสารภาพ ซึ่งในเบื้องต้นถ้าทนายความได้เข้าไปในชั้นจับกุมก็จะทำให้กระบวนการยุติธรรมโปร่งใสและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายได้มากขึ้น

ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 3 นายรัชฎา มนุรัชฎา

บทบาทของทนายความจะต้องดูในเรื่องของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและดูในเรื่องของสิทธิที่ตกในผู้ต้องหาที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ สิทธิของผู้ต้องหาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาไม่ได้เป็นผู้กระทำผิด จะต้องถูกสันนิษฐานอย่างนั้น ดังนั้นเมื่อเราไปพบผู้ต้องหาในชั้นจับกุม สิ่งแรกที่เราจะต้องรีบทำก่อนคือ สอบข้อเท็จจริงให้รู้บ้าง ถ้ามีโอกาสก็ใช้สิทธิในการเพื่อสอบถามข้อเท็จจริงว่าได้กระทำผิดหรือไม่ หรือถ้าไม่ได้กระทำความผิดและเหตุใดจึงได้ตกเป็น ผู้ต้องหา ข้อเท็จจริงเบื้องต้นเท่าที่ทำได้และก็นำสิทธิของผู้ต้องซึ่งประชาชนไม่รู้ แต่ทนายความรู้คือหนึ่งสิทธิที่เขาจะได้รับว่าสิทธิของเขามีอะไรบ้าง คือให้การหรือไม่ให้การกับพนักงานสอบสวนก็ได้ หรือรับสารภาพ ปฏิเสธ ภาคเสธ ถ้ากระทำผิดเราก็ให้เขารับสารภาพ โทษหนักก็จะเป็นเบา ถ้าหากว่ามีส่วนเกี่ยวข้อง แต่ไม่ได้เป็นผู้กระทำผิดก็จะเป็นเชิงในส่วนของการภาคเสธ แต่ว่าไม่ได้กระทำความผิดก็คือ ปฏิเสธ ก็คือทนายความเราจะเข้าไปจับกุมหรือสอบสวนก็แล้วแต่ คือเข้าไปให้คำแนะนำ พบตัวเขาและให้คำแนะนำ ถ้ามาสอบสวนของพนักงานสอบสวน เขาก็จะมีสิทธิที่ให้ทนายเข้าร่วมฟังปากคำ สิทธิคล้าย ๆ กับในชั้นจับกุม สิทธิในการให้การใด ๆ กับพนักงานสอบสวนหรือไม่ให้การกับพนักงานสอบสวนเลยก็ได้ และให้รู้ว่าถ้าเกิดการให้การกับการสอบสวนอาจจะถูก

ใช้ยื่นเข้าในการพิจารณาคดี อย่างเช่น ว่ารับว่าอยู่ในที่เกิดเหตุ แต่มาชั้นศาลไม่ได้อยู่ในที่เกิดเหตุ คำให้การเหล่านี้เรียกว่ายันตัวผู้ต้องหาในชั้นพิจารณาคดี อย่างนี้ต้องอธิบายให้ผู้ต้องหาเคำรู้ก่อน ในชั้นสอบสวน ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ของทนายความที่จะเข้าไปเกี่ยวข้อง

โดยสรุป บทบาทของทนายความที่ทำหน้าที่ด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมไทยโดยเฉพาะกรณีการจับกุมและสอบสวนของพนักงานสอบสวน พบว่า

1. มีบทบาทในการวิจารณ์และเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน
2. ให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือและตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ
3. สอบถามข้อเท็จจริงเบื้องต้นและแนะนำสิทธิของผู้ต้องซึ่งประชาชนไม่รู้
4. เข้าร่วมฟังปากคำ และแนะนำสิทธิในการให้การใด ๆ กับพนักงานสอบสวนหรือไม่ให้การกับพนักงานสอบสวน
5. การแนะนำโดยพิจารณาจากข้อเท็จจริง ว่าควรรับสารภาพ ปฏิเสธ ภาคเสธ ถ้ากระทำผิดควรรับสารภาพ โทษหนักก็จะเป็นเบา ถ้าหากว่ามีส่วนเกี่ยวข้อง แต่ไม่ได้เป็นผู้กระทำผิด ก็จะเป็นเชิงในส่วนของภาคเสธ แต่ถ้าหากไม่ได้กระทำความผิดก็คือ ปฏิเสธ

ปัญหาและอุปสรรคในการทำหน้าที่เป็นทนายความด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมไทยโดยเฉพาะกรณีการจับกุมและสอบสวนของพนักงานสอบสวนและแนวทางแก้ไข
ปัญหาอุปสรรค

ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 1 นายสมชาย หอมลออ

ปัญหาอุปสรรค ประกอบด้วย

1. ความไม่เข้าใจของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นประเด็นสำคัญ ทำให้เกิดปัญหามากมายของการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัย ซึ่งในส่วนนี้เกิดผลกระทบมากมาย เช่น เรื่องการซ้อมทรมานก็มีอยู่ การไม่แจ้งสิทธิของผู้ต้องหาก็ยังมีอยู่ เรื่องการข่มขู่ คุกคาม สัญญาต่าง ๆ หลอกลวง เพื่อให้ผู้ต้องหาให้การตามที่พนักงานสอบสวนก็ยังมีอยู่ ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญจะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ ปี 2540 แล้วก็ตามก็ยังมีอยู่
2. อุปสรรคภายในก็คือความรู้ความเข้าใจและจิตสำนึกของทนายความบางคนในเรื่องเหล่านี้ก็ยังไม่เต็มที่ ทั้งที่สภาทนายความก็พยายามให้มีการฝึกอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจสิทธิมาก สิทธิของผู้ต้องหาทั้งเด็กและผู้ใหญ่ตามกฎหมาย

3. งบประมาณที่รัฐจัดสรรให้น้อยไม่เพียงพอ ต้องยอมรับว่ารัฐธรรมนูญกำหนดว่ารัฐมีหน้าที่จัดหาทุนความเพื่อความช่วยเหลือประชาชน แต่ความสำคัญที่รัฐบาลแต่ละชุดให้กับเรื่องนี้น้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับการให้ความสำคัญกับงานที่ไปในทางโฆษณาหาเสียง หรืองานที่จะไปลงทุนเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การจัดสรรงบประมาณให้ทุนความไม่เพียงพอ ทุนความส่วนใหญ่ก็ทำไปด้วยจิตอาสาเป็นใหญ่ จิตอาสาในแง่นี้มาก ๆ ก็ลำบากนะครับ เพราะทุนความหลายคนต้องมีการะเศรษฐกิจทางครอบครัว ประเด็นแรกเรื่องจิตสำนึกและเรื่องงบประมาณ ทำให้ทุนความหะหลวมไปในเรื่องนี้ ประกอบกับเมื่อไปเจอกับฝ่ายที่เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานสอบสวนหรืออัยการที่ไม่เข้าใจบทบาททุนความสิทธิมนุษยชนมาด้วยก็อาจจะทำให้การปฏิบัติงานทุนความผิดเพี้ยนไปจากเจตนารมณ์ เช่น การที่จะคุยหรือให้คำปรึกษากับผู้ต้องหา ก่อนที่จะให้ปากคำ เข้าไปถึงก็ไปนั่งฟังการสอบปากคำ โดยที่ยังไม่รู้ว่ามีผู้ต้องหาที่มาอย่างไร มีปัญหาอย่างไร ทั้งในเรื่องการที่ถูกกล่าวหาและพื้นฐานความเป็นมาของเขาซึ่งเป็นประเด็นสำคัญอย่างมาก ในการพิจารณาว่าเขากระทำความผิดหรือไม่ ถ้ากระทำผิดก็ถือว่าเป็นความผิดที่หนักหนาแค่ไหน เป็นต้น อันนี้ก็เป็นปัญหาโดยเจตนาอย่างยิ่ง

4. ในพื้นที่ที่ห่างไกล ทุนความมีน้อย ซึ่งทุนความก็มีอยู่ในเมืองใหญ่ ๆ อย่างในกรุงเทพฯ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่มีอยู่ครั้งหนึ่งหรือมากกว่าได้ แต่ในจังหวัดหรือบางจังหวัดมี 2 หรือ 3 คน ที่ขึ้นทะเบียนไว้ 5 คน มาจริง ๆ แค่ 3 คน ก็ไม่เพียงพอกับความต้องการ ก็เป็นปัญหาว่าสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาจริง ๆ แล้วก็ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือเท่าที่ควร

5. ระบบของการช่วยเหลือกฎหมายของรัฐบาล ประเทศไทยยังเป็นระบบที่ดั้งเดิมที่สุดหรือโบราณที่สุด เช่น เมื่อคดีความถึงศาลก็เป็นเรื่องที่ศาลจัดหาทุนให้จำเลย เป็นเรื่องที่กระทรวงยุติธรรมจัดสรรงบประมาณมาให้สภาพทุนความ แทนที่จะเรื่องที่เป็นหน่วยงานกลางจัดสรรให้สภาพทุนความบริหารเอง เป็นต้น หรือมีกองทุนช่วยเหลือกฎหมายขนาดใหญ่ เหมือนในต่างประเทศมี

6. ประเด็นที่มีการจัดทุนความให้แบบนี้ทั้งในชั้นจับกุม ชั้นสอบสวนและชั้นศาลหรือชั้นพิจารณาคดี ประเด็นก็คือตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีสิทธิเลือกทนาย ถ้ามีเงินจะใช้บริการทนายความก็ต้องมีความเชื่อถือด้วย แต่เป็นเพราะรัฐบาลจัดหามาเราก็ไม่มีทางปฏิเสธทนายความจัดหามาให้ บางคนก็ไม่มีคุณสมบัติเพียงพอสามารถที่เราจะไว้วางใจ ระบบการช่วยเหลือตามกฎหมายของรัฐบาลยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

แนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรค ประกอบด้วย

1. รัฐบาลต้องตั้งกองทุนขนาดใหญ่ขึ้นมาหรือเหมือนกับนานาชาติประเทศที่เขาทำมีกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายและเป็นกองทุนอิสระจากรัฐบาล และอิสระจากศาล

อิสระจากอัยการและอิสระจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ บุคลากรเหล่านั้นอาจจะเข้ามาเป็นตัวแทนในกองทุนด้วยแต่ต้องไม่มีอำนาจครอบงำ ส่วนใหญ่ต้องมีคณะกรรมการเป็นภาคประชาสังคมหรือภาคประชาชน จากสภาพนายความ เพื่อให้มีความปลอดภัยและปลอดภัยจากการแทรกแซงจากฝ่ายรัฐบาลจริงและมีเงินเพียงพอช่วยเหลือประชาชนจริง ๆ

2. เงื่อนไขการช่วยเหลือนั้นต้องมีค่าใช้จ่ายเพียงพอ ค่าทนายความเพียงพอ

3. ต้องให้ผู้ขอความช่วยเหลือคือประชาชนเลือกได้ว่าต้องการทนายคนไหนที่เขาไว้วางใจ ค่าตอบแทนทนายความต้องเพียงพอให้ทนายความอยู่ได้และกองทุนนี้สามารถใช้ในการพัฒนาสร้างศักยภาพทนายความให้เชี่ยวชาญใช้กับทนายในโครงการได้ด้วย

4. ทนายความต้องมีประสบการณ์ ถ้าทนายที่มีประสบการณ์น้อยก็ต้องให้อยู่ในความดูแลของทนายอาวุโสอย่างใกล้ชิด เป็นต้น กองทุนอันนี้ ส่วนหนึ่งที่ช่วยเหลือสิทธิมนุษยชนในชั้นนี้ ชั้นสอบสวน ชั้นจับกุม ส่วนหลังประการขาดจิตสำนึกและขาดความรู้ในเรื่องสิทธิมนุษยชน

5. กองทุนอันนี้จะต้องทำการเผยแพร่ กระตุ้นการเตือนให้มีความรู้และตระหนักในสิทธิของตัวเองและหวงแทนสิทธิของตัวเอง และเมื่อเขารู้สึกว่าตัวเองมีสิทธิเขาจึงขอความช่วยเหลือจากทนายต่อไป นอกจากนั้นการดำเนินการไปในลักษณะเช่นนี้อย่างต่อเนื่องทำให้ประชาชนมั่นใจว่าเขามีสิทธิและเขายังสามารถใช้สิทธิในการปกป้องตัวเองได้ด้วย ในกระบวนการในการแก้ไขปัญหาคือต้องมองในลักษณะองค์รวมด้วย นอกจากจะมีกองทุนให้เงินช่วยเหลือผู้ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือทนายความอย่างเพียงพอ

6. ให้การศึกษาก็ต้องมีการดำเนินการอย่างเฉียบขาด หากมีการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้จับกุม ต้องจัดการอย่างรวดเร็วและเปิดเผยกับสังคม นอกจากนั้นจะต้องมีกระบวนการอื่น ๆ ที่เขาเรียกว่า M POWERMENT เขาเรียกว่า การสร้างพลังโดยใช้กฎหมายให้ประชาชนมีความรู้กฎหมายมากขึ้นและรู้สิทธิของเขามากขึ้นและรวมกันเป็นพลังโดยไม่ยอมการใช้อำนาจอย่างไม่ถูกต้องของผู้บังคับกฎหมายโดยทั่วไปก็คือเจ้าหน้าที่ตำรวจ ยกเลิกกฎหมายเฉพาะบางประเภทที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่เกินไปโดยปราศจากการตรวจสอบ

7. ควรส่งเสริมให้มีหน่วยงานภาคประชาสังคมอื่น ๆ ให้มีศักยภาพในการช่วยเหลือได้ด้วย เช่น โครงการ NGO, กลุ่ม องค์การสมาคมต่าง ๆ เช่น ด้านเด็กและด้านผู้หญิง ซึ่งดำเนินคดีให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นหรือเรียกว่าปฐมพยาบาลเบื้องต้นก็สามารถให้ความช่วยเหลือได้ แต่ถ้าเป็นคดีใหญ่ก็ให้สภาพนายความให้ความช่วยเหลือต่อไป โดยรัฐบาลสนับสนุนทุก ๆ ฝ่าย อันนี้ทำให้การช่วยเหลือประชาชนมีความทั่วถึง นอกจากนั้นความช่วยเหลือจากกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เขาจะทำงานผสมผสานกับชุมชนและแนบแน่นกับชุมชนและทำให้ชุมชนให้ความเชื่อมั่นด้วย เช่น อบต. ต้องมีงบประมาณของตัวเองให้คำปรึกษากับประชาชนหรือเผยแพร่ความรู้ให้กับประชาชนทาง

ด้านกฎหมาย ผู้บริหารไม่ต้องกลัวที่ประชาชนมีความรู้แล้วมาตรวจสอบตัวเอง แต่เป็นการยกระดับความรู้ของประชาชน ให้เข้มแข็งขึ้น ซึ่งถ้าประชาชนมีความตื่นตัวและเข้มแข็งในกระบวนการทางกฎหมาย มันจะช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของประเทศไทยได้ในระยะยาว ไม่ใช่แก้ปัญหาทางการเมือง แก้ไขประชาธิปไตยและเป็นการแก้ปัญหาการใช้อำนาจมิชอบของเจ้าหน้าที่ด้วยครับ

ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 2 นายสุทิน บรมเจต

ปัญหาอุปสรรค คือ ทศนคติและวิถีคิดของเจ้าพนักงานตำรวจและเจ้าพนักงานยุติธรรมฝ่ายรัฐแล้ว มักจะมองว่าถ้ามีทนายความจะทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณายากขึ้น แต่เราก็อยอมรับว่ามีทนายความบางส่วนที่ใช้ทศนคติไม่ตรงไปตรงมา ทำให้เกิดมีทศนคติไม่ดีในด้านลบเกิดขึ้น ไม่แนะนำความถูกต้องให้ตามความจริงกับเรื่องที่เกิดขึ้น ถ้ากระทำความผิดจริง ก็จะไปเน้นเรื่องสอนให้หลบเลี่ยงหลีกเลี่ยง มันกลายเป็นเรื่องต่อสู้ทางเทคนิค ไม่ได้รับการแก้ไข ถ้าหากผู้กระทำความผิดถ้าแนะนำให้ถูกต้องก็จะได้รับสิทธิมากขึ้น และได้รับส่วนลดในชั้นพิจารณาของศาล แต่ถ้าเราปฏิเสธตลอดและวางเรื่องไม่ตรงข้อเท็จจริง บางครั้งเขาอาจจะได้รับโทษหนักก็ได้ หรือไม่กรณีการกระทำความผิดของผู้กระทำผิด ถ้าทนายความมีบทบาทตรงไปตรงมาในเรื่องสิทธิมนุษยชนมันจะช่วยเหลือเยียวยาให้ผู้ถูกละเมิดได้

แนวทางแก้ไข

ปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้น เป็นผลมาจากระบบการศึกษาจะเป็นเรื่องหลัก ส่วนหนึ่งควรปลูกฝังตั้งแต่เด็ก ๆ ให้ผู้คนในสังคมควรให้ความเคารพสิทธิมนุษยชนซึ่งกันและกันและไม่มีการละเมิดสิทธิและเข้าใจสิทธิแต่ละสิทธิ โดยตำรวจมีหน้าที่จับกุม สิทธิของผู้ต้องหาก็ต้องมี เจ้าหน้าที่สอบสวนผู้ต้องหา สิทธิของผู้ต้องหาที่ต้องมี ในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่ต้องดูทั้งสองฝ่าย ทนายความก็มีหน้าที่ทำให้มีความชัดเจนมากขึ้นของการพิสูจน์ความผิด

ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 3 นายรัชฎา มนูญภู

ปัญหาอุปสรรค ได้แก่

1. เรื่องเร่งด่วนในเวลากลางคืน กรณีที่เป็นทนายความผู้หญิงก็就会有ความลำบาก ถ้าในต่างจังหวัดไกล เช่นท้องถิ่นห่างไกล เวลาผู้ต้องหาถูกจับ ทนายความบางคนอาจจะไม่สามารถเดินทางไปพบผู้ต้องหาได้ทันทีในชั้นจับกุม ทำให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับความคุ้มครอง เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ทำบันทึกขึ้นมาในชั้นจับกุม และให้ลงนามนั้น ผู้ต้องหาอาจจะลงชื่อไปในชั้นจับกุมโดยที่ยังไม่ได้รับการแจ้งสิทธิตามกฎหมาย อย่างเช่น ผู้จับกุมอาจจะลงชื่อไปโดยที่ไม่ได้รับแจ้งสิทธิว่าเขามีสิทธิจะได้พบหรือปรึกษาทนายความ ซึ่งจะเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งที่จะเข้าไปปกป้องและพิทักษ์สิทธิ

2. ปัญหาสภาพของห้องหรือสถานที่ที่จะจัดให้ผู้ต้องหาพบทนายความเป็นการส่วนตัว หรือใช้เฉพาะตัว คือว่าบางห้องที่อาจจะยังไม่ได้จัดไว้ อาจจะไม่สะดวกในการพูดคุย ไม่ได้อยู่สองต่อสอง

3. ปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย อย่างพื้นที่ทางภาคใต้ มีการใช้กฎหมายบังคับแตกต่างกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 254 ที่ให้อำนาจหน้าที่ทหารทำการควบคุมตัวหรือจับกุมได้เป็น เวลา 7 วัน ในช่วง 7 วัน อาจอ้างได้ว่าเชิญตัวมาในฐานะผู้ต้องสงสัย ดังนั้นทนายความไม่สามารถเข้าไปอยู่ร่วมฟังการสอบปากคำได้ ทนายความจะเข้าไปปกป้องพิทักษ์สิทธิก็เข้าไปไม่ได้ ใน 3 วันแรกจะไม่อนุญาตให้พบญาติและทนายความและใช้ทหารสอบสวน

แนวทางแก้ไขปัญหา คือ

ถ้ากฎหมายใดที่กระทบต่อสิทธิหรือเกี่ยวกับสิทธิ กฎหมายนั้นก็สมควรที่จะปรับแก้ไข หรือยกเลิกก็ต้องทำ ก็คือตัวพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก เพราะกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน กฎหมายพระราชกำหนดสถานการณ์ฉุกเฉิน ซึ่งออกมาโดยรัฐบาล โดยไม่ผ่านสภาผู้แทนราษฎร กฎหมายอย่างนี้ออกโดยฝ่ายบริหารเป็นพระราชกำหนด และค่อนข้างที่จะจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ควรจะปรับปรุงแก้ไขหรือยกเลิก เพราะการแก้ไขปัญหสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จริง ๆ แล้วกฎหมายอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีอยู่แล้ว ใครตกเป็นผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัย พนักงานสอบสวนก็มีหนังสือเชิญตัวมาสอบสวนได้ อำนาจสอบสวนเขาเรียนมาแล้วว่าสอบสวนอย่างไร แต่ที่ผ่านมานี้ พอทหารมีอำนาจสอบสวน บางทีไม่ได้เรียนการสอบสวน ก็มุ่งที่จะเอาความจริงให้ได้อย่างเดียว บางครั้งก็มีการร้องเรียนว่ามีใช้กำลังขู่ทำร้ายทารุณบังคับให้เขาพูดในสิ่งที่เขาไม่ต้องการพูด ตรงนี้เป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ทหารก็ถือว่าตามกฎอัยการศึก ถือว่าเป็นพนักงานสอบสวน ถ้าตามที่เข้าใจตามกฎอัยการศึก ผมว่าทหารไม่มีอำนาจในการสอบสวน แต่ว่ามีระดับชั้นยศอะไรขึ้นไป ผมต้องไปดูรายละเอียดอีกที กรณีปัญหาการเดินทางของทนายความ และปัญหาเกี่ยวกับการจัดทำบันทึกการจับกุมหรือสถานที่ เป็นหน้าที่ของรัฐต้องจัดงบประมาณให้ทางสถานีตำรวจ ถ้าสถานีตำรวจโดยังไม่มีห้องให้ผู้ต้องหากับทนายความได้พบกันก็ต้องจัดให้ ถ้าไม่มีจริง ๆ อาจจะใช้ห้องของพนักงานสอบสวน โดยไม่มีบุคคลอื่นเข้ามาร่วมฟังหรือเป็นการปรึกษาหารือกันระหว่างทนายความกับลูกความ ไม่ใช่ให้ทนายความไปยื่นติดกับห้องขังและสอบผู้ต้องขัง ส่วนบันทึกการจับกุม สภาพทนายความก็มีบุคลากร ถ้ารัฐจัดงบประมาณให้มีทนายความนั่งประจำสถานีตำรวจทั้งช่วงเช้า ถึงกลางคืน กลางคืนถูกจับมาใหม่ อาจอาศัยทนายความประจำโรงพักในภาคกลางคืนเข้ามาทำหน้าที่ได้ เพราะบางทีถ้าไม่มีทนายความประจำ ผู้ต้องหาจะแจ้งญาติหรือญาติจะติดต่อกับทนายความหรือไปถาม กว่าทนายความจะมา มันก็ล่าช้าและมันก็ไม่เป็นไปตาม

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่ให้สิทธิในด้านความยุติธรรม รัฐต้องจัดให้เขา และยังมีเรื่องของทัศนคติของเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้อง เพราะเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเขาใจจะไม่มีการใช้วิธีการบีบบังคับขู่เข็ญหรือทำร้ายร่างกาย ซึ่งปรากฏว่ายังมีเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้กำลังขู่เข็ญผู้ต้องหาเพื่อให้การและลงชื่อในบันทึก ถ้าเจ้าหน้าที่เข้าใจตรงนี้นั้นก็จะไม่มีการร้องเข้ามาว่าผู้ต้องหาถูกซ้อม ปีบไซหรือทำร้ายเพื่อให้ลงชื่อในบันทึกจับกุม อันนี้ต้องแก้ไขตรงเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติด้วย ปัจจุบันเขาคงแก้ไขกันอยู่แล้ว แต่จะพยายามจะดีขึ้นทั้งหมดทุกแห่งทุกโรงพักหรือยัง คิดว่าน่าจะยัง เพราะยังมีปรากฏอยู่

โดยสรุป พบว่าปัญหาอุปสรรคในทำหน้าที่เป็นทนายความด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมไทยโดยเฉพาะกรณีการจับกุมและสอบสวนของพนักงานสอบสวนมีมากมายหลายประการ โดยปัญหาสำคัญอยู่ที่ตัวเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจ รวมทั้งจิตสำนึกของทนายความเอง ทำให้ประสิทธิภาพของการช่วยเหลือในการพิทักษ์สิทธิให้กับประชาชนยังไม่เต็มที่ ประกอบกับการให้ความสำคัญจากภาครัฐยังน้อยมาก ทำให้งบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอ ดังนั้นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจึงเกิดผลกระทบเป็นลูกโซ่ที่ต่อเนื่อง

การแก้ไขปัญหาดังกล่าวต้องมองในภาพรวมทั้งระบบ ตั้งแต่ภาครัฐที่ต้องตระหนักถึงความสำคัญของบทบาททนายความในการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย การปลูกจิตสำนึกของการเป็นทนายความที่มีจรรยาบรรณ และเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ปฏิบัติตามกฎหมายไม่ละเมิดสิทธิผู้ต้องหา การปรับค่าตอบแทนให้กับทนายความเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาบทบาทของทนายความด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนในชั้นการจับกุมและสอบสวนในกระบวนการยุติธรรมไทย

ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 1 นายสมชาย หอมลออ

ต้องใช้กระบวนการโดยทำเป็นภาพรวม คือทำให้มีการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของประชาชน ทำให้ประชาชนมีการตื่นตัว เป็นเรื่องสำคัญ ถ้ารัฐธรรมนูญ ปี 2550 สืบเนื่องมาจาก ผมคิดว่ามีองค์ประกอบบางอย่างที่เปิดโอกาสจะให้ความตื่นตัวสิทธิเสรีภาพของประชาชน เช่น ในเรื่องการจัดตั้งสภาพัฒนาการเมือง เป็นต้น ในแง่ทนายความในสภาพทนายความต้องมีบทบาทและสนับสนุนให้ประชาชนมีความตื่นตัว ผมคิดว่าในแง่ของประชาชนตื่นตัวขึ้นมาได้อย่างไร อันที่สองคือต้องมีการผลักดันให้มีการจัดตั้งรณรงค์การช่วยเหลือกฎหมายประชาชนที่มีประสิทธิภาพและเพียงพอกับความต้องการ คือจะต้องมีการจัดตั้งกองทุนสิทธิเสรีภาพของประชาชนทางกฎหมายที่เป็นอิสระและเป็นกองทุนที่ต้องเผยแพร่ความรู้ให้กับประชาชนและต้องมีเงินค่าตอบแทน

การทำงานของทนายความ ประการที่สามต้องมีการแก้ไขกฎหมายกระบวนการยุติธรรม ซึ่งปัจจุบันนี้มีขอบเขตไม่ชัดเจน โดยอย่างยิ่งต้องมีระบบการตรวจสอบการทำงานของบุคลากรของยุติธรรม โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจและอัยการ เพื่อที่จะไม่ให้เกิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ประการต่อไปผมคิดว่าในการดำเนินกระบวนการอย่างอื่น ผมคิดว่า เช่น สภาทนายความก็ตีองค์การเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับทนายความจะต้องมีนักกฎหมายใหม่ ๆ ที่มีความชำนาญชำนาญให้ขึ้นมา มาก ๆ และมีการฝึกอบรมหรือคัดเลือกเข้ามา ซึ่งอันนี้จะเกี่ยวกับการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยด้วย ซึ่งมหาวิทยาลัยจะต้องมีหลักสูตรที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน เป็นหลักสูตรให้กับนักศึกษากฎหมายได้ความรู้ความเข้าใจอย่างเพียงพอ ผมคิดว่าน่าจะเป็นแนวทางในการแก้ไขได้พอสมควรทีเดียว แต่อาจต้องใช้เวลา

ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 2 นายสุทิน บรมเจต

คงเป็นเรื่องความรู้ความสามารถในด้านกฎหมาย ในการพัฒนาบทบาทของทนายความ ในการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนในด้านคุ้มครองจากการจับกุมหรือการสอบสวน ในกรณีผู้ถูกจับกุมหรือผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิดจริง ส่วนถ้าผู้ถูกจับกุมหรือผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่ได้รับการเยียวยาหรือช้ำเต็มก็จะกลายเป็นบาปขึ้น เพราะสภาพของสังคมเห็นได้ชัดว่าคนยากจนเข้าถึงทนายความที่มีประสิทธิภาพได้น้อย แต่ถ้าสำหรับคนมีเงินก็มีโอกาสเข้าถึง หรือบางทีก็ใช้ต้นทุนสำหรับตนเอง แต่สำหรับคนยากจนหมดสิทธิเลย ในด้านพิทักษ์สิทธิมนุษยชนเองก็ต้องทำสองด้านคือ หนึ่งด้านที่ต้องดูแลทนายความที่ทำด้านนี้ให้ดูแลทางด้านเศรษฐกิจในการดำรงชีวิตตนเองให้อยู่ได้ ทนายความที่ทำหน้าที่ด้านพิทักษ์สิทธิมนุษยชนส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงานด้านธุรกิจ และก็ไม่มีรายได้แน่นอน ก็จะมีปัญหาทางเศรษฐกิจ จึงควรมีหน่วยงานสนับสนุนการทำงานที่นี้ เพื่อให้ทนายความสามารถอยู่ได้และใช้ความรู้ความสามารถตนเองได้

ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 3 นายรัชฎา มนูญรักษา

ข้อแรกจะต้องศึกษาเรื่องสิทธิมนุษยชนเข้าใจให้ท่องแท้ ศึกษากฎบัญญัติต่าง ๆ เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิ ถ้าเราศึกษาเราจะรู้ว่ามีกฎหมายใดคุ้มครองสิทธิ และการกระทำใดเป็นการละเมิดต่อกฎหมาย

โดยสรุป ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาบทบาทของทนายความด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนในชั้นการจับกุมและสอบสวนในกระบวนการยุติธรรมไทย พบว่า การพัฒนาบทบาททนายความด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชน 1.) ควรทำให้ประชาชนมีการตื่นตัวในด้านสิทธิของตนเอง 2.) ผลักดันให้มีการจัดตั้งรณรงค์การช่วยเหลือกฎหมายประชาชนที่มีประสิทธิภาพและเพียงพอ กับปริมาณคดีที่เกิดขึ้น 3.) มีการจัดตั้งกองทุนสิทธิเสรีภาพของประชาชนทางกฎหมายที่เป็นอิสระ และเป็นกองทุนที่ต้องเผยแพร่ความรู้ให้กับประชาชนและต้องมีเงินค่าตอบแทนการทำงานของ

ทนายความ ควรมีหน่วยงานสนับสนุนการทำหน้าที่นี้ เพื่อให้ทนายความสามารถอยู่ได้และใช้ความรู้ความสามารถตนเองได้ 4.) การแก้ไขกฎหมายกระบวนการยุติธรรม โดยอย่างยิ่งต้องมีระบบการตรวจสอบการทำงานของบุคลากรของยุติธรรม โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจและอัยการ 5.) การกำหนดหลักสูตรการเรียนการสอนด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนและการปลูกฝังในสถาบันการศึกษาให้กับนักกฎหมายทนายความ

ส่วนที่ 2 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาบทบาทของทนายความ ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมไทย

การคุ้มครองในประเด็นเรื่องสิทธิในการมีทนาย

สิทธิของผู้ต้องหาในการมีทนาย ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญของไทยซึ่ง กำหนดให้รัฐจัดหาทนายให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญาซึ่งเป็นผู้ยากไร้ ไม่มีทุนทรัพย์พอที่จะจัดหาทนายความสำหรับตนเองได้ และให้ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะมีทนายนั่งฟังการสอบสวนผู้ต้องหาและทนายสามารถให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาได้ว่าควรให้การหรือไม่ให้การ ดังนั้นในขั้นตอนการเข้าฟังการสอบสวนถือว่ามีความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาที่จะได้รับความเป็นธรรม ดังนั้น รัฐควรดำเนินการดังนี้

1. มีการกำหนดประสิทธิภาพหรือคุณภาพของทนายที่รัฐจัดหาให้ เนื่องจากประเทศไทยยังขาดการกลั่นกรองถึงประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความที่จะทำงานพิทักษ์สิทธิให้กับผู้ต้องหา และควรให้สิทธิผู้ต้องหาที่จะเลือกทนายความด้วยตนเอง

2. ควรมีการกำหนดคุณสมบัติของการเป็นทนายความขอแรง เนื่องจากในประเทศไทยยังขาดการคัดเลือกหรือกลั่นกรองบุคคลที่จะมาทำหน้าที่ทนายความขอแรง ซึ่งกำหนดเพียงว่าเป็นบุคคลที่จบปริญญาตรีด้านนิติศาสตร์และมีใบประกอบวิชาชีพทนายเท่านั้น แต่ควรมีประวัติในการทำคดีให้ผู้ต้องหาได้คัดเลือกผู้ที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญ

3. ภาครัฐควรให้ความสำคัญต่อบทบาทของทนายความ โดยเพิ่มงบประมาณ และการกำหนดค่าตอบแทนให้กับทนายความเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ในการพิทักษ์สิทธิให้กับประชาชนมีประสิทธิภาพ

การควบคุมจรรยาบรรณและวิชาชีพทนายความ

ด้วยเหตุที่วิชาชีพกฎหมาย ได้รับการยกย่องว่าเป็น Professional ซึ่งสามารถให้คุณให้โทษแก่ประชาชนทั่วไปซึ่งไม่มีความรู้ทางกฎหมาย นักกฎหมายสามารถใช้วิชาความรู้ที่ได้รับการฝึกฝนมาอย่างนี้ใช้แสวงประโยชน์บนความไม่รู้ของประชาชนได้โดยง่าย โดยหลักการจึงต้องมีการควบคุมจรรยาบรรณและวิชาชีพนักกฎหมายอย่างเคร่งครัดและจริงจัง ดังนี้

1. ภาครัฐและองค์กรศาลควรเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมจรรยาบรรณและความประพฤติของทนายความเสมอ และส่งเสริมวิชาชีพกฎหมายให้ได้รับการยอมรับนับถือจากประชาชนและเป็นที่พึ่งของประชาชนได้ เนื่องจากในประเทศไทยจรรยาบรรณของทนายความยังขาดการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอก

2. ควรมีการออกกฎหมายรับรองมาตรฐานความประพฤติของทนายความ เนื่องจากวิชาชีพทนายความต้องเสนอบริการทางกฎหมายแก่ประชาชนที่ถือได้ว่าเป็นบริการสาธารณะ (public service) ประการหนึ่ง ที่จะต้องมีการตรวจสอบอย่างเข้มข้นและมีมาตรฐานที่สูงกว่าองค์กรที่ไม่ได้มีลักษณะเป็นองค์กรวิชาชีพ

3. ควรมีการกำหนดมาตรการลงโทษทนายความที่กระผิดจรรยาบรรณ (Ethics) มีกระบวนการเกี่ยวกับคดีที่โปร่งใสและเป็นสาธารณะ ประชาชนเข้ารับฟังได้ ทั้งนี้เพื่อปกป้องประโยชน์ของประชาชนทั่วไป ที่ไม่มีความรู้ทางกฎหมาย ให้ได้รับการบริการที่ดีและเป็นธรรม ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบเพราะการเป็นผู้มีวิชาชีพเหนือกว่าของทนายความ เพราะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า หากองค์กรวิชาชีพทนายความถูกควบคุมตรวจสอบน้อยเพียงใด ประชาชนผู้รับบริการจากทนายความก็จะมีทางเลือกน้อยลงเพียงนั้น

การอภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาบทบาทของทนายความในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุมและสอบสวนในกระบวนการยุติธรรมไทย ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

บทบาททนายความในการช่วยเหลือผู้ต้องหาในชั้นจับกุมและสอบสวน

โดยสรุป บทบาทของทนายความที่ทำหน้าที่ด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมไทยโดยเฉพาะกรณีการจับกุมและสอบสวนของพนักงานสอบสวน พบว่า ในระยะ

เวลาที่ผ่านมามีความมีบทบาทในการวิจารณ์และเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนจนเกิดการเปลี่ยนแปลงหลายประการ โดยเฉพาะการเพิ่มสิทธิผู้ต้องหาในการมีทนายเข้ารับฟังการสอบสวน เพื่อให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือและถือเป็นการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในขณะเดียวกันก็สร้างความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจเองสามารถปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ต้องเกรงว่าจะถูกร้องเรียนกลั่นแกล้ง หน้าที่ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การสอบถามข้อเท็จจริงเบื้องต้นและแนะนำสิทธิของผู้ต้องซึ่งประชาชนไม่รู้ การเข้าร่วมฟังการสอบปากคำ ทนายความจะแนะนำสิทธิผู้ต้องหาในการให้การหรือไม่ให้การใด ๆ กับพนักงานสอบสวน และให้การแนะนำโดยพิจารณาจากข้อเท็จจริง ว่าควรรับสารภาพ ปฏิเสธภาคเสธ ถ้ากระทำผิดควรรับสารภาพ โทษหนักก็จะเป็นเบา ถ้าหากว่ามีส่วนเกี่ยวข้อง แต่ไม่ได้เป็นผู้กระทำผิดก็จะเป็นเชิงในส่วนของภาคเสธ แต่ถ้าหากไม่ได้กระทำความผิดก็คือ ปฏิเสธ

ส่วนบทบาทอื่น ๆ ของทนายความก็ได้แก่ การวิจารณ์ การเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน เผยแพร่กฎหมายที่ควรรู้ให้กับสาธารณชนได้ รับทราบ ตรวจสอบการกระทำของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เช่นในการจับผู้จับต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบ หากมีหมายจับให้แสดงต่อผู้ถูกจับพร้อมทั้งแจ้งด้วยว่า ผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือไม่ให้การก็ได้ และถ้อยคำของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้

จากบทบาททนายความดังกล่าวมีผลต่อกระบวนการยุติธรรมคือ หากผู้กระทำผิดได้กระทำผิดจริงเมื่อทนายความได้มีโอกาสพบ ได้รับรู้ข้อเท็จจริงแล้ว ก็จะทำให้คำแนะนำแก่ผู้กระทำผิดให้การรับสารภาพเพื่อที่จะได้รับการลดโทษ การดำเนินการก็เสร็จสิ้นโดยเร็ว เกิดผลดีทั้งต่อผู้กระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรม หากเป็นกรณีที่ไม่ถูกต้อง ก็จะเป็นการตรวจสอบและถ่วงดุลไม่ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องภาครัฐกระทำไปในทางที่ไม่ถูกต้องที่ไม่ควร ทำให้กระบวนการยุติธรรมได้รับการยอมรับและเชื่อถือสมกับเจตนารมณ์และเป้าหมายสุดท้ายคือ “ความยุติธรรม”

ทัศนะของทนายความต่อบทบาทด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

จากการสัมภาษณ์ทนายความทั้ง 3 ท่าน มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า บทบาทของทนายความในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุมและสอบสวน มีปัจจัยหลายประการที่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งปัญหาที่ทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมไทยยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ประกอบด้วย ความไม่เข้าใจของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นประเด็นสำคัญ ทำให้เกิดปัญหามากมายของการ

ละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัย การไม่แจ้งสิทธิของผู้ต้องหา การข่มขู่ คุกคาม อุปสรรค ภายในก็คือความรู้ความเข้าใจและจิตสำนึกของทนายความบางคนในเรื่องเหล่านี้ก็ยังไม่เต็มที่ ทั้งที่สภาพทนายความก็พยายามให้มีการฝึกอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจสิทธิมาก สิทธิของผู้ต้องหา ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ตามกฎหมาย ในด้านงบประมาณที่รัฐจัดสรรให้น้อยไม่เพียงพอ ทั้งที่รัฐมีหน้าที่ จัดหาทนายความเพื่อให้ความช่วยเหลือประชาชน แต่รัฐบาลให้ความสำคัญกับเรื่องนี้น้อยมาก จำนวนทนายความมีน้อย ระบบของการช่วยเหลือกฎหมายของรัฐบาลประเทศไทยยังเป็นระบบที่ ล้าหลัง ที่ให้กระทรวงยุติธรรมจัดสรรงบประมาณมาให้สภาพทนายความ แทนที่จะเรื่องที่เป็นหน่วยงาน กลางจัดสรรให้สภาพทนายความบริหารเอง ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีสิทธิเลือกทนาย แต่เป็นเพราะ รัฐบาลจัดหามาทำให้ไม่มีทางเลือกทำให้ ระบบการช่วยเหลือตามกฎหมายของรัฐบาลยังไม่มี ประสิทธิภาพเท่าที่ควร การกำหนดประสิทธิภาพหรือคุณภาพของทนายที่รัฐจัดหาให้ ประเทศไทย ยังขาดการกลั่นกรองถึงประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความที่จะทำงานพิทักษ์สิทธิให้ กับผู้ต้องหา และในประเทศไทยผู้ต้องหาไม่มีสิทธิที่จะเลือกทนาย และการกำหนดคุณสมบัติของการ เป็นทนายขอแรง ในประเทศไทยยังขาดการคัดเลือกหรือกลั่นกรองบุคคลที่จะมาทำหน้าที่ทนาย ขอแรง จึงควรมีประวัติในการทำคดีให้ผู้ต้องหาได้คัดเลือกผู้ที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญ สำหรับกลุ่มที่ตกเป็นผู้ต้องหาในประเทศไทย ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในสิทธิของตน เอง ซึ่งการรับรู้และตระหนักในความสำคัญของสิทธิที่จะได้รับ ในสังคมไทยยังเป็นประเด็นปัญหา ที่สำคัญที่ทำให้การพิทักษ์สิทธิที่ควรได้รับไม่ประสบผลเท่าที่ควร ประกอบกับการให้ความสำคัญ จากภาครัฐต่อบทบาทของทนายความ ในประเทศไทยยังมีน้อยเมื่อทำให้งบประมาณ และการ กำหนดค่าตอบแทนให้กับทนายความไม่สามารถสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ในการพิทักษ์ สิทธิให้กับประชาชนมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาบทบาทของทนายความให้ปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชน ได้อย่างมี ประสิทธิภาพ รัฐบาลต้องเริ่มต้นจากการ ตั้งกองทุนขนาดใหญ่ขึ้นมาหรือเหมือนกับนานาอารย ประเทศที่เขาทำมีกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายและเป็นกองทุนอิสระจากรัฐบาล และ อิสระจากศาล อิสระจากอัยการและอิสระจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ บุคลากรเหล่านั้นอาจจะเข้ามาเป็น ตัวแทนในกองทุนด้วยแต่ต้องไม่มีอำนาจครอบงำ ส่วนใหญ่ต้องมีคณะกรรมการเป็นภาคประชาสังคม หรือภาคประชาชน จากสภาพทนายความ เพื่อให้มีความปลอดภัยและปลอดภัยจากการแทรกแซงจาก ฝ่ายรัฐบาลจริงและมีเงินเพียงพอช่วยเหลือประชาชนจริง ๆ ต้องกำหนดค่าตอบแทนให้กับทนายความ ให้มีความเหมาะสมเพียงพอ และมีค่าพินัยในการเดินทางให้กับทนายความที่ปฏิบัติหน้าที่ไม่ ผลักภาระให้กับทนายความเช่นที่ผ่านมาทำให้ขาดแรงจูงใจในการทำงานช่วยเหลือสังคม ค่าตอบแทน ทนายความต้องเพียงพอให้ทนายความอยู่ได้และกองทุนนี้สามารถใช้ในการพัฒนาสร้างศักยภาพ

ทนายความให้เชี่ยวชาญใช้กับทนายในโครงการได้ทนายความขอแรงที่รัฐจัดหาให้กับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ร้องขอ ต้องมีประสบการณ์ ถ้าทนายที่มีประสบการณ์น้อยก็ต้องให้อยู่ในความดูแลของทนายอาวุโสอย่างใกล้ชิด เป็นต้น กองทุนอันนี้ ส่วนหนึ่งช่วยเหลือสิทธิมนุษยชนในชั้นนี้ ชั้นสอบสวน ชั้นจับกุม ส่วนหลังประการขาดจิตสำนึกและขาดความรู้ในเรื่องสิทธิมนุษยชน

ประเด็นสำคัญ ต้องทำงานในเชิงรุก ได้แก่ทำการเผยแพร่ กระตุ้นการเตือนให้ประชาชนมีความรู้และตระหนักในสิทธิของตนเองและหวงแทนสิทธิของตนเอง เมื่อเกิดปัญหาถูกละเมิดสิทธิจะได้สามารถดำเนินการและขอความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้อง นอกจากนั้นการดำเนินการไปในลักษณะเช่นนี้อย่างต่อเนื่องทำให้ประชาชนมั่นใจว่าเขามีสิทธิและเขายังสามารถใช้สิทธิในการปกป้องตัวเองได้ด้วย และถ้าหากมีการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้จับกุม ต้องจัดการอย่างรวดเร็วและเปิดเผยกับสังคม นอกจากนั้นจะต้องมีกระบวนการตรวจสอบจากภาคประชาชน รวมกันเป็นพลังโดยไม่ยอมการใช้อำนาจอย่างไม่ถูกต้องของผู้บังคับใช้กฎหมาย ถ้าประชาชนมีความตื่นตัวและเข้มแข็งในกระบวนการทางกฎหมาย จะช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของประเทศไทยได้ในระยะยาว

สรุปได้ว่า บทบาทของทนายความด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนในด้านการจับกุมและสอบสวนในกระบวนการยุติธรรมไทย พบว่า เดิมในอดีตทนายความจะถูกจำกัดบทบาท และเจ้าหน้าที่ตำรวจจะมีทัศนคติในทางที่ไม่ดีต่อบทบาททนายความ โดยเฉพาะกรณีการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นที่เรื่องที่เกิดจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ที่เป็นผู้กระทำละเมิดสิทธิมนุษยชน

ทนายความไทย มักมีบทบาทแสดงออกในที่สาธารณะเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชน จนกระทั่งมีรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 บทบาททนายความมีมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการพบผู้ต้องหาสองต่อสอง มีการให้คำแนะนำเข้าร่วมฟังการสอบสวนในชั้นสอบสวน ช่วยทำให้กระบวนการยุติธรรมโปร่งใส ตรวจสอบได้ สำหรับแนวทางในการพัฒนาบทบาทด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนของทนายความในกระบวนการยุติธรรมไทย ควรพัฒนาบทบาทของทนายความทางด้านการให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของสิทธิมนุษยชนให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ มีความรู้ความเข้าใจกฎหมายด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างเพียงพอ จากการศึกษาภาพรวมกระบวนการยุติธรรมไทยในปัจจุบัน ถือว่า ให้ความสำคัญกับการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนทัดเทียมกับอารยประเทศ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ส่งผลให้ทนายความเข้ามามีบทบาทในการพิทักษ์สิทธิให้กับคนในสังคมมากขึ้น นักกฎหมายหรือทนายความจึงต้องตระหนักในบทบาทของตนเองและให้ความสำคัญต่อการทำหน้าที่ ทั้งในด้านการให้ความเป็นธรรมตามตัวบทกฎหมาย และสร้างระบบการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดประสิทธิภาพต่อสังคมต่อไป